

2010-2020 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ
-SAYISAL DEĞİŞİMLER VE SONUÇLARI-
HIGHER RELIGIOUS EDUCATION IN TURKEY BETWEEN THE YEARS 2010-2020
-NUMERICAL CHANGES AND THEIR CONSEQUENCES-

ELİF SOBİ

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
elif_bayors@hotmail.com

Öz:

Türkiye’de Yüksek din eğitimi 2000 yılların başından bu yana birçok açıdan değişikliğe uğramıştır. Din alanında hizmet edecek elemanların yetiştirildiği bu kurumlar, geçmişte nitelik ve nicelik açısından olumsuz durumlara maruz kalırken, yaklaşık son on yıllık dönemde ise tam tersine nitelik ve niceliği artırmaya yönelik birtakım çabalara şahit olmuştur. Özellikle son 20 yıl içerisinde yüksek din eğitime karşı tutumun farklılaşması gibi, onun problemleri ve sorunları da farklılaşmıştır. 28 Şubat sürecinin hemen sonrasında fakülte sayılarının azaltılması, öğrenci kontenjanlarının düşürülmesi gibi yüksek din eğitimi yapılıp kısıtlamalar sorun olarak dile getirilirken, bugün de nicelik olarak artışın, niteliği düşürmesi, öğrenci kalitesizliği, eğitim elemanı istihdam yetersizliği gibi sorunlar tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönem içerisinde yüksek din eğitimi gerçeğe dönüşüm, onun sorunlarının ve problemlerinin de değişmesine sebep olmuştur. Yani 1990’ların sonundaki kısıtlamalar kısa bir süre içerisinde yerini ayrıcalıklara bırakmış olsa da bu kurumların sorunları azalmamış, sadece yönünü değiştirmiştir. Bu doğrultuda yüksek din eğitiminin güncel problemleri noktasında bir şeyler yapılmazsa, söz konusu kurumların geleceğine umutla bakmamız mümkün gözükmemektedir. Yüksek din eğitimi konusunu niceliksel boyutuyla ele alan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada 2010-2020 yılları arasında Türkiye’de yüksek din eğitimi konusunda gerçekleşen yasal düzenlemelerin sonucu olarak ortaya çıkan niceliksel değişim ve dönüşümlerin neler olduğunu ve bunların olumlu-olumsuz sonuçlarını tespit etmek amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Yükseköğretim, yüksek din eğitimi, din eğitimi, ilahiyat fakültesi.

Abstract:

Since the beginning of 2000 Higher religious education in Turkey has changed in many ways. While these institutions, where personnel to serve in the field of religion are trained, have been exposed to negative situations in terms of quality and quantity in the past, on the contrary, they have witnessed some efforts to increase quality and quantity in the last decade. Especially in the last 20 years, as the attitude towards higher religious education has changed, its problems and problems have also differed. Immediately after the February 28 process, the restrictions in higher religious education such as the reduction of the number of faculties and the reduction of student quotas were cited as a problem, and today, problems such as the increase in quantity, lowering the quality, poor quality of students, insufficient teaching staff have started to be discussed. The change and transformation that took place in higher religious education during this period caused its questions and problems to change. In other words, although the restrictions at the end of the 1990s were replaced by privileges in a short time, the problems of these institutions did not decrease, they only changed their direction. In this direction, if nothing is done about the current problems of higher religious education, it does not seem possible to look at the future of these institutions with hope. In this study, which deals with the subject of higher religious education with its quantitative dimension, document analysis method, one of the qualitative research methods, was used. In this study, it is aimed to determine the quantitative changes and transformations that emerged as a result of the legal regulations on higher religious education in Turkey between the years 2010-2020 and their positive-negative results.

Keywords: Higher education, higher religious education, religious education, faculty of theology.

MAKALE TÜRÜ ARTICLE TYPE	GELİŞ TARİHİ RECEIVED	KABUL TARİHİ ACCEPTED	YAYIN TARİHİ PUBLISHED	ORCID NUMARASI ORCID NUMBER
Araştırma Makalesi/Research Article	11.01.2021	21.08.2021	31.12.2021	0000-0002-6731-1124
İNTİHAL/PLAGIARISM			DOI NUMARASI/DOI NUMBER	
Bu makale intihal tarama programıyla taranmıştır. This article has been scanned via a plagiarism software.			-	

ATIF/CITE AS

Sobi, Elif. “2010-2020 Yılları Arasında Türkiye’de Yüksek Din Eğitimi -Sayısal Değişimler ve Sonuçları- / Higher Religious Education in Turkey Between the Years 2010-2020 -Numerical Changes and Their Consequences-”. *ilahiyat* 6 (Haziran/July 2021): 5-28.

GİRİŞ

Tüm dünyada siyasi yapı başta olmak üzere sosyal ve kültürel birtakım dönüşümler, eğitim politikaları üzerinde her zaman etkili olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Türk eğitim tarihine bakıldığında da politik anlamda eğitim-öğretimin planlanması ve uygulanması, önemli derecede siyasi yapının ideolojisine göre şekillenmiştir.¹ Üstelik bu şekillenme eğitimin en alt kademesinden en üst kademesine kadar etkisini göstermiştir. Genel anlamda eğitim için bahsettiğimiz bu durum, din eğitimi politikaları üzerinde ise çok daha etkili olmuştur.

Cumhuriyet tarihi boyunca din eğitimine baktığımızda, dönemin siyasi düzlemiyle paralel olarak değişim gösteren eğitim politikaları görmek mümkündür. Bahçekapılı’ya göre, Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren devlet elitleri, toplum elitleri, askeri yapı ve halk olmak üzere dört farklı sınıfın birbiri ile ittifakı veya karşılıklı mücadelesi siyasetin değişim alanlarını oluşturmuş, din eğitimi de bu değişim alanlarından farklı şekilde etkilenmiştir.²

Din, din eğitimi ve öğretimi alanı, Cumhuriyet’in başından beri resmi ideoloji açısından hep sorunlu, sıkıntılı bir mesele olmuş, üzerinde çokça tartışmalar yapılmıştır. Osmanlı modernleşmesinin erken tarihlerinden itibaren dini muhtevalı hemen her konu hassas, netameli ve aynı zamanda paradoksal olarak algılanmış; Cumhuriyet döneminde ise kurucu irade ve siyasi merkezin din ve dindarlarla ilişkisi, en başından itibaren, kimi zaman paranoyaya varacak bir tehdit algısıyla sürmüş ve din eğitimi ve öğretimi irtica kalıpları içerisinde değerlendirilerek modernleşme yolunda ayak bağı olarak görülmüştür.³ Özellikle yakın geçmişte gerçekleşmiş olan 28 Şubat postmodern darbe sürecinde siyasetin din eğitimi üzerindeki etkisi çok daha net bir şekilde gözlemlenir olmuş; yaşanan siyasi gelişmelerden din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerinin yürütüldüğü tüm kurumlar gibi ilahiyat fakülteleri de olumsuz etkilenmiştir. Kontenjanların azaltılması, bazı fakültele öğrenci alımının durdurulması veya mezunların istihdam alanlarının daraltılması gibi kısıtlamalar o dönemde yüksek din öğretiminin mücadele ettiği sorunlar arasında en başta yer almıştır. 2002’de yaşanan siyasi değişim ile birlikte, eğitim politikaları da yeniden gözden geçirilmiş gerek genel eğitim gerekse din eğitimi alanında birçok değişim ve dönüşüm sürecine girilmiştir.

Yükseköğretim özelinde meseleye baktığımızda 2000’li yıllarda yükseköğretim sisteminde izlenen popülist bir politika sonucunda 2003’te 77 olan üniversite sayısı,⁴ 2020 yılında 210’a ulaşmış,⁵ öğrenci sayısı 2003’te iki milyon civarında iken 2020’de sekiz milyona yaklaşmıştır.⁶ Ancak öğretim elemanı sayısı 2000’lerin başında 70-80 bin aralığında iken 2019 yılında ancak 140 binlere çıkabilmiştir. Yani üniversite sayısı ve üniversitede öğrenim gören öğrenci sayısı süreç içerisinde yaklaşık üç kat artarken, öğretim elemanı sayısı ancak iki katına çıkmıştır. Ayrıca “her ile bir üniversite” anlayışı ile ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan üniversiteyi beslemekte yetersiz kalacak şehirlere üniversite kurulması son dönemde ortaya çıkan diğer bir problem olmuştur.⁷

Yükseköğretimde bu hızlı sayısal yükselişten elbette yüksek din öğretimi de nasibini almıştır. Yüksek din öğretiminde meydana gelen değişimler, 2002 sonrası değişen siyasi ortam ile birlikte 28 Şubat sürecinin tersi yönde gerçekleşmiş; kontenjanların artmaya başladığı 2007 sonrası

¹ Arife Gümüş, “Siyasal Bir Kurgu Olarak Türkiye’de Eğitim Politikaları”, *Türkiye’de Eğitim Politikaları*, ed. Arife Gümüş (Ankara: Nobel Yayınları, 2015), 5.

² Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)* (İstanbul: İlke Yayınları, 2012), 34.

³ Mustafa Öztürk, “İlahiyat’ın Adı ve Amaçları”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümleri*, ed. Süleyman Akyürek, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 30.

⁴ Durmuş Günay - Aslı Günay, “1933’den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi / Journal of Higher Education and Science* 1/1 (2011), 7.

⁵ Yükseköğretim Kurulu (YÖK), “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi” (Erişim 28 Aralık 2020).

⁶ Günay ve Günay, “1933’den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler”, 13; YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi”.

⁷ Burhan Şenatalar, “Siyasal Boyutuyla Eğitim Sorunları”, *Türkiye’de Siyasal Yaşam- Dün, Bugün, Yarın*, drl. Mehmet Kabasakal (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016), 410.

dönemde ilahiyatlar ve diğer yüksek din öğretimi kurumları üzerine yapılan tartışmalar, Cumhuriyet sonrası veya 28 Şubat sonrası yapılmış tartışmalardan oldukça farklı bir tarafa yönelmiştir. 2010 sonrası dönemde yaşanan siyasi istikrarın yüksek din öğretimine en önemli yansımaları olan niceliksel büyüme ve gelişme, birçok niteliksel sorunu beraberinde getirmiştir. Yüksek din öğretimi ile ilgili yeni sorunların, problemlerin ve tartışma alanlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bu çalışmanın amacı da 2010-2020 yılları arasında Türkiye’de yüksek din öğretiminde gerçekleşen yasal düzenlemelerin sonucu olarak ortaya çıkan niceliksel değişim ve dönüşümlerin neler olduğunun tespit edilmesi ve bunların olumlu-olumsuz sonuçlarının değerlendirilerek, birtakım önerilerde bulunulmasıdır. Bu doğrultuda öncelikle Türkiye’de yüksek din öğretiminin tarihsel seyrine kısaca değinilecek, daha sonra 2010-2020 yılları arasında yüksek din öğretiminde yaşanan sayısal değişim ve ortaya çıkardığı sonuçlar ele alınacaktır.

Bu noktada çalışmanın kapsamı ve sınırlılıkları ile ilgili birkaç noktaya açıklık getirmek yerinde olacaktır. Çalışmanın kapsamı gereği yüksek din öğretiminin yalnızca örgün eğitim-öğretim faaliyetleri ele alınacak, söz konusu yıllarda uzaktan eğitim faaliyetleri kapsamında yürütülen yüksek din öğretimi programları değerlendirmeye alınmayacaktır. Bu programlar örgün yüksek din öğretimi kurumlarından farklı yapıda olduğu ve yine onlardan farklı problemlere sahip olduğu için, çalışmamız kapsamı dışında tutulmuştur. Uzaktan eğitim ve özellikle İLİTAM konusunun Türkiye’deki yüksek din öğretimi faaliyetleri düşünüldüğünde müstakil olarak çalışılması gereken önemli bir konu olduğu görülecektir.

Yine araştırmamızın kapsamı ve sınırlılıkları ile ilgili olarak tarihsel aralığa da değinmek gerekir. Türkiye’de yüksek din öğretimi alanı için 2010 yılı önemli dönüm noktalarından birisidir. Çünkü 2010 yılında yüksek din öğretiminin öğrenci kaynağının çoğunluğunu oluşturan İmam Hatip Liselerinin önündeki kısıt engelini tamamen olmasa da kısmen ortadan kaldırmıştır. Bu süreçten sonra yüksek din öğretimi kurumları, İmam Hatip Lisesi mezunlarının yükseköğretimde gidebileceği tek kurum olmaktan çıkmış, bu öğrenciler farklı yükseköğretim tercihinde bulunabilme hakkını elde etmişlerdir. Buna bağlı olarak yüksek din öğretimi kurumları farklı liselerden öğrencilerin de tercih edebildiği bir kurum haline gelmiş ve bu durum fakültelerde öğrenci profili başta olmak üzere birtakım değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla birtakım değişim ve dönüşümlerin başlangıcı olarak ifade edebileceğimiz 2010 yılı da çalışmamız kapsamında inceleyeceğimiz tarihsel aralığın başlangıcı kabul edilmiş; 2010 yılından başlayarak günümüze yani 2020 yılına kadar yüksek din öğretiminde yaşanan gelişmeler ele alınmıştır.

Çalışmamızın sınırlılıkları ile ilgili olarak son değinilmesi gereken mesele ise çalışmamızın yüksek din öğretimindeki sayısal değişimler ile sınırlı oluşudur. Söz konusu yıllarda yüksek din öğretiminde yapısal anlamda da birçok değişiklik yaşanmıştır. Ancak hem sayısal hem de yapısal anlamda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin bir makalede ele alınması, makalenin hacmini fazlasıyla arttıracığı için çalışmamız yalnızca yüksek din öğretimindeki sayısal değişim ve dönüşümler ile sınırlandırılmıştır.

1. CUMHURİYET DÖNEMİ YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ

Cumhuriyetin ilanından sonra 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kabulü ile İstanbul’da Darü’l-Fünun’a bağlı bir İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Ancak bu fakülte eğitime çok uzun süre devam edememiş, 1933 yılında çeşitli gerekçelerle kapatılmıştır.⁸

1949’da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin açılması ile yüksek din öğretiminde yeni bir dönem başlamıştır. Ancak yeni açılan bu fakülte yalnızca genel lise mezunlarını kabul etmiştir.

⁸ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, “Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi”, *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan vd. (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 216.

Zaten başlangıçta İmam Hatip Okulu yoktur. Fakat 1951 yılında İmam Hatip Okulu açıldıktan sonra da bu okulun mezunlarını kabul edilmemiştir.⁹

İlerleyen yıllarda, yeni açılan İmam Hatip Okulu mezunlarına yükseköğretim imkanı sağlayan bir kurum ihtiyacı hissedilmiş ve nihayet 1959 yılında ilk olarak İstanbul'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir Yüksek İslam Enstitüsü kurulmuştur. Bu kurum daha sonra farklı illerde de açılmış ve sayıları giderek artmıştır.¹⁰ Aynı zamanda 1971 yılında Erzurum'da İmam Hatip Okulundan mezun öğrencilerin üniversiteye girmelerine imkan sağlayan İslami İlimler Fakültesi açılmıştır.¹¹ Buna göre 1982 yılına kadarki süreçte din alanında üç farklı yükseköğretim kurumunun varlığından söz edebiliriz: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüleri, Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi. 1982 yılına gelindiğinde ise, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu gereğince mevcut Yüksek İslam Enstitüleri ve İslami İlimler Fakültesi İlahiyat Fakültesine dönüştürülmüştür. Böylece yüksek din öğretimi kurumları yeniden yapılandırılmış, üç farklı kurum "ilahiyat fakültesi" adı altında toplanmıştır.

1997 yılı Türkiye'de din eğitiminin her kademesi açısından bir dönüm noktasıdır. 28 Şubat postmodern darbesinin toplumsal, ekonomik, askeri gibi birçok alanda etkisi olmakla beraber eğitim alanında da etkileri olmuş ve bu etkilerden yüksek din öğretimi de payına düşeni almıştır.¹²

Öncelikle 8 yıllık kesintisiz eğitimle birlikte İmam Hatip Liselerinin orta kısımları kapatılmış, meslek liselerinin üniversiteye girişlerinde katsayı problemi ortaya çıkmıştır.¹³ Bu da İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin istedikleri yükseköğretim programını seçmelerinin önünü kapatmıştır. İmam Hatip Liselerinin yükseköğretime geçişlerinde uygulanan katsayıdan dolayı bu liselerin başarı oranları düşmüş, dolayısıyla ilahiyat fakülteleri de bu liselerden öğrenci kabul ettiği için, yüksek din öğretimindeki öğrenci profili de değişmiştir. İlahiyat fakültelerinin kontenjanları azaltıldığı için, başarılı ve kapasiteli öğrencilerin yüksek puanla girdiği bir yükseköğretim kurumu haline gelmiştir.

Yine yüksek din öğretimi özelinde bakıldığında 1997 yılından itibaren ilahiyat fakültesi sayısı ve bu fakültele verilen kontenjan giderek azaltılmış, 1999 yılında ikinci öğretim programının da kapatılmasıyla birlikte fakültedeki öğrenci sayıları neredeyse yarıya inmiştir.¹⁴

Bir diğer problem, 28 Şubat sürecinin etkisi ile ilerleyen yıllarda ortaya çıkmış olan başörtüsü meselesidir. Üniversitelerde ilahiyat fakülteleri de dahil olmak üzere tüm fakültelede öğrenim gören kız öğrencilerin başörtülü olarak öğrenim görmeleri yasaklanmıştır.¹⁵ Bu durum mevcut kız öğrencilerin bir kısmının öğrenimine son vermesine veya başını açarak öğrenimini tamamlamasına sebep olmuştur. Üniversiteye yeni başlayacak bir kısım öğrenci ise, başörtüsü meselesinden dolayı ya yükseköğretime hiç başlamamış ya da farklı bir ülkede öğrenim görmek durumunda kalmıştır.

Tüm bu gelişmelerle birlikte 1997'den sonra sürekli azalan öğrenci kontenjanları, 2004'den sonra giderek artmış ve 2020 yılına gelindiğinde 1997'deki rakamın altı katına çıkmıştır. Yine fakülte sayısı da 2007'den sonra 13 yıl gibi kısa bir zamanda yaklaşık dört kat artmıştır.

Yüksek din öğretimi tarihi açısından değinilmesi gereken bir diğer konu ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği programıdır. 1997'de Yükseköğretim Kurulu (YÖK), aldığı bir kararla öğretmen yetiştirme konusunda yeni bir yapılanmaya gitmiştir. Bu yapılanmanın ilahiyat fakültelerine

⁹ Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2015), 359.

¹⁰ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 240.

¹¹ Halit Ev, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü vd. (Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık, 2012), 259.

¹² Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*, 61-75.

¹³ Mustafa Öcal, "İmam- Hatip Liselerinde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü vd. (Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık, 2012), 235.

¹⁴ Ev, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", 265.

¹⁵ Ahmet Kuru, *Pasif ve Dışlayıcı Laiklik- ABD, Fransa ve Türkiye* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011), 190.

yansımaları ise fakültelerin “İlahiyat Lisans Programı” ve “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı” olmak üzere ikiye bölünmesi şeklinde olmuştur.¹⁶ Bu kararın öncesinde tek bir program ile hem ilköğretim hem de ortaöğretim için öğretmen yetiştiren ilahiyat fakülteleri, ilköğretim için öğretmen yetiştiren “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı” ve “İlahiyat Programı” olarak iki programa ayrılmıştır. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni veya İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri öğretmeni ihtiyacı ise, ilahiyat programından mezun olanlara Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak verilen Tezsiz Yüksek Lisans programında pedagojik formasyonun verilmesi yoluyla karşılanmaya çalışılmıştır.¹⁷ 1998’de öğrenci kabul eden 22 ilahiyat fakültesinden dokuzunun ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği programı 2006 yılına kadar eğitim-öğretim faaliyetlerini bu fakültelerde sürdürmüştür. 2006 yılında bu program ilahiyat fakültesi bünyesinden eğitim fakültelerine aktarılmış ve öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinin bir bölümü olarak öğrenci almaya başlamıştır.¹⁸ Daha sonraki yıllarda tekrar ilahiyat fakültesine aktarılmışsa da, 2014’den itibaren program tamamen kapatılmış, “İlahiyat Lisans Programı” ve “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı” şeklindeki ayırım sona ermiştir.¹⁹

2. 2010-2020 YILLARI ARASINDA ÖRGÜN YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİNDEKİ SAYISAL DEĞİŞİM

2010 yılından itibaren yüksek din öğretiminde 1997 sonrası azaltılan kontenjanlar kısmen arttırılmış ve öğrenci alımı durdurulan fakültelerin öğrenci alımına başlanmıştır.²⁰ Özellikle 2008 sonrası dönemde yeni açılan ilahiyat fakültelerinin de eklenmesiyle yıl yıl yüksek din öğretimine kabul edilen öğrenci sayısı artmıştır. Çalışmamız kapsamında incelediğimiz tarihsel aralığın başlangıcı olan 2010 yılında ilahiyat fakültelerine verilen öğrenci kontenjanları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

¹⁶ Şahin Kızılabdullah, “Dün, Bugün ve Gelecek Üçgeninde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Programları”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplu- Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 5/13 (Haziran 2016), 32.

¹⁷ Ev, “Yükseköğretimde Din Eğitimi”, 265.

¹⁸ Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*, 154.

¹⁹ Kızılabdullah, “Dün, Bugün ve Gelecek Üçgeninde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Programları”, 33.

²⁰ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1997 sürecinden sonra uzun bir süre öğrenci kabul etmemiştir.

2010-2020 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ

Tablo 1: 2010 Yılında Öğrenci Kabul Eden Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Kontenjanları²¹

	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Kontenjan
1	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	330
2	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	514
3	Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	410
4	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	186
5	Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	103
6	Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	410
7	Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	410
8	Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	308
9	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	124
10	Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	176
11	Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	246
12	Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	258
13	Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	103
14	İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	206
15	İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	360
16	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	72
17	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	513
18	Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	308
19	Rize Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	206
20	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	246
21	Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	308
22	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	206
23	Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	246
24	Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	78
25	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	246
Toplam Kontenjan		6573

²¹ Bu veriler 2010-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu'ndan alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), "Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2010" (Erişim 19 Eylül 2019).

Tablo 1'i incelediğimizde 2010 yılında 25 ilahiyat fakültesinin toplam 6573 öğrenci kabul ettiği görülmüştür. 1997 sonrası dönemde kontenjanların en düşük olduğu 2005 yılında 512 iken kısa sürede yaklaşık 12 kat artma sebebi, yeni açılan fakültelerden ziyade, mevcut fakültelerin kontenjanlarının arttırılması ve birçok fakülteye ikinci öğretim programı açılması olmuştur.²² 2010 ile 2020 yılları arasında yüksek din öğretimi kurumları sayısı yaklaşık dört kat artmıştır. 2020 yılında yüksek din öğretimi kurumlarına verilen kontenjanlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.²³

Tablo 2: 2020 Yılında Öğrenci Kabul Eden Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Kontenjanları

	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Kontenjan
1	Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	93
2	Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	206
3	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	237
4	Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	154
5	Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	226
6	Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	226
7	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Polatlı İlahiyat Fakültesi)	103
8	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi KKTC Akademik Birim- İlahiyat	60
9	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	82
10	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	257
11	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	134
12	Ardahan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	93
13	Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	103
14	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	390
15	Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	123
16	Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	216
17	Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	134
18	Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	288
19	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	155
20	Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	205
21	Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	164
22	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	226
23	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	134

²² Ayrıntılı bilgi için bk. ÖSYM, "Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2005" (Erişim 19 Eylül 2019).

²³ Ayrıntılı bilgi için bk. ÖSYM, "Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2020" (Erişim 30 Aralık 2020).

2010-2020 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ

24	Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	359
25	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	339
26	Çankırı Karatekin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	206
27	Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	308
28	Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	513
29	Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	339
30	Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	205
31	Ege Üniversitesi Birgivi İslami İlimler Fakültesi	62
32	Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	359
33	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	154
34	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	288
35	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	106
36	Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	370
37	Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	216
38	Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	246
39	Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	185
40	Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	288
41	Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	154
42	Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	329
43	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	93
44	Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	226
45	İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	247
46	İbn Haldun Üniversitesi (İslami İlimler Fakültesi)	22
47	İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	298
48	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	35
49	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	80
50	İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	350
51	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	164
52	Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	308
53	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	277
54	Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	246

55	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	175
56	Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	246
57	Kayseri Üniversitesi Develi İslami İlimler Fakültesi	72
58	Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	113
59	Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	206
60	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	93
61	Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	226
62	Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	113
63	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	411
64	Manisa Celâl Bayar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	93
65	Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	154
66	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	441
67	Mersin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	72
68	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	82
69	Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	185
70	Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	390
71	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	113
72	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	247
73	Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	359
74	Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	103
75	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	175
76	Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	216
77	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	329
78	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	359
79	Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	165
80	Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	236
81	Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	185
82	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	288
83	Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	369
84	Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	144
85	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	205

86	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	277
87	Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	247
88	Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	113
89	Uşak Üniversitesi (Devlet Üniversitesi) İslami İlimler Fakültesi	237
90	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	216
91	Yalova Üniversitesi (Devlet Üniversitesi) İslami İlimler Fakültesi	164
92	Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	257
93	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	123
94	Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi (Türkistan-Kazakistan) Beşeri Bilimler Fakültesi- İlahiyat	10
95	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (Bişkek-Kırgızistan) İlahiyat Fakültesi	5
96	Yakın Doğu Üniversitesi (KKTC-Lefkoşa) İlahiyat Fakültesi	100
Toplam Kontenjan		19695

2020 yılına gelindiğinde ise yüksek din öğretimi kurumlarının sayısı ve öğrenci kontenjan sayıları oldukça yüksek seviyelere ulaşmıştır. Tablo 2'ye bakıldığında 2010 yılında 25 olan öğrenci kabul eden fakülte sayısının 2020 yılında 96'ya; kabul edilen öğrenci kontenjanının da 6573'ten 19695'e çıktığı görülmüştür. Bu 96 fakülteden 89'u devlet üniversitelerine, 4'ü Türkiye'de bulunan vakıf üniversitelerine, 3'ü ise YÖK'e bağlı olmakla birlikte yurtdışında bulunan üniversitelere bağlıdır.

Ayrıca yukarıdaki tabloda verilen öğrenci kabul eden aktif fakülteler dışında yeni açıldığı için henüz öğrenci kabul edemeyen veya öğrenci alımı hiç yapmamış fakülteler de vardır. Bu fakültelerle birlikte sayı yüzün üzerine çıkmıştır.²⁴

3. 2010-2020 YILLARI ARASINDA ÖRGÜN YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİNDEKİ SAYISAL DEĞİŞİMİN ORTAYA ÇIKARDIĞI PROBLEMLER

Yüksek din öğretimi kurumlarında çok kısa sürede yaşanan sayısal artış çeşitli problemleri de beraberinde getirmiştir. Çünkü fakültelerin birçoğu gerek fiziki şartlar açısından gerekse öğretim elemanı açısından bu hızlı değişime ayak uydurmakta zorlanmıştır. Yine öğrencilerin fakülteyi tercih amaçları süre içerisinde farklılaşmış, daha çok istihdam odaklı olmaya evrilen bu tercih sebebi, mezun sayısının çok olmasından dolayı işsiz hale gelmiştir. Niceliksel değişime bağlı olarak ortaya çıkan problemlerin incelendiği bu başlıkta, problemler, öğrenci sayısının artmasıyla ortaya çıkan problemler ve fakülte sayısının artmasıyla ortaya çıkan problemler olarak iki başlık altında ele alınmıştır.

²⁴ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi son dönemde açılan devlet üniversitelerine bağlı yüksek din öğretimi kurumudur, henüz öğrenci kabul etmeye başlamamıştır. Yine devlet üniversitelerinden İstanbul Medeniyet Üniversitesi'ne de 2019 Haziran ayında İslami İlimler Fakültesi açılmasına dair karar resmi gazetede yayınlamıştır. Ayrıca 2015 yılında Türkiye Uluslararası İslam, Bilim ve Teknoloji Üniversitesi ve İstinye Üniversitesi bünyesinde bir İslami İlimler Fakültesi kurulmasına dair karar 2015 yılında resmi gazetede yayınlanmış olmasına rağmen öğrenci alınmamıştır. İlgili kararlar için bk. Resmi Gazete, "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" (Erişim 15 Eylül 2019); Resmi Gazete, "Bazı Yükseköğretim Kurumlarına Bağlı Olarak Enstitü, Fakülte ve Yüksekokul Kurulması, Kapatılması ve Adlarının Değiştirilmesi Hakkında Karar (Karar Sayısı: 1157)" (Erişim 15 Eylül 2019).

3.1. ÖĞRENCİ SAYISININ ARTMASIYLA ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER

Gerek yeni fakültelerin açılması gerekse mevcut fakültelerin kontenjanlarının arttırılması ve ikinci öğretim programlarının açılmasıyla birlikte yüksek din öğretimine kabul edilen öğrenci sayısında kısa zamanda çok hızlı bir artış yaşanmıştır. Bu artış öncelikle öğrenci profilini etkilemiş; akademik başarısı daha düşük, öğrenim almak konusunda isteksiz, fakülteye yalnızca mesleki kaygılar için devam eden ve öğrenim gördüğü fakültenin üzerine yüklemiş olduğu dini ve ahlaki sorumluluğun farkında olmayan öğrencilerin bu fakültelerden mezun olmasına sebep olmuştur.

Yine sayının artmasıyla birlikte fakültelerde verilen eğitim yalnızca mezun olma ve mezun etme çabasına dönüşmüş; öğrenci sayısının artmasıyla çoğu zaman çoktan seçmeli olarak yapılan sınavlar ile konusu itibarıyla çoktan seçmeli sınav için pek de uygun olmayan bilim dallarındaki derslerden dahi öğrencilerin bu şekilde sınav olarak başarı gösterdiği görülmüştür.

Diğer taraftan yüksek din öğretimine kabul edilen öğrenci sayısının bu kadar fazla olması, öğrencilerin bu fakültelere girerken sahip oldukları başarı dilimlerinin de farklılaşmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla taban puanı en yüksek olan fakülteden mezun olan bir öğrenci ile taban puanı en düşük olan fakülteden mezun olan bir öğrenci aynı haklara sahip olduğu için, başarı dilimi ve eğitim kalitesi yüksek bir fakülteden mezun olmak anlamsızlaşmıştır.

Öğrenci sayısının artmasına bağlı olarak ortaya çıkan bu problemleri genel olarak üç başlık altında toplayabiliriz: Öğrenci profilindeki değişim, fakültelerin eğitim kalitesinin düşmesi ve mezunların istihdamı problemi.

3.1.1. ÖĞRENCİ PROFİLİNDEKİ DEĞİŞİM

İmam Hatip Liselerinin üniversiteye girişleri önündeki en büyük engel olan katsayı probleminin kaldırılması yalnızca bu liseler için değil, ilahiyat fakülteleri için de önemli bir değişimi ifade etmiştir. 2010 yılında son bulan katsayı uygulaması ile birlikte öncesinde yalnızca ilahiyat fakültelerini tercih edebilen İmam Hatip Lisesi mezunlarının farklı alanlara yönelmesinin önünü açmıştır. Bu durum da İmam Hatip Lisesinden mezun ve akademik başarısı yüksek öğrencilerin (Proje İmam Hatip Lisesi mezun öğrencileri gibi) diğer yüksek öğrenim alanlarına giderken,²⁵ ilahiyat fakültelerine İmam Hatip Lisesi mezunlarından akademik başarısı daha düşük olanların veya ilahiyat eğitimi için yeterli alt yapıya sahip olmayan farklı türlerdeki liselerden mezun öğrencilerin gelmesine sebep olmuştur.²⁶ Diğer liselerden gelen öğrencilerin ilahiyat fakülteleri öğrenci profillerini olumsuz etkilediklerini söylemek elbette her zaman doğru olmayabilir. Bu öğrencilerin fakülte için bir zenginlik olduğu gerçektir. Ancak söz konusu öğrencilerin özellikle Arapça ve Kur'an-ı Kerim konusunda yeterli altyapıları yoksa, sıfırdan başlamak zorunda kalabilirler, bu durumda ilahiyat eğitimi onlar için İmam Hatip Lisesi mezunlarına göre daha yorucu olabilir ve beklenen başarıyı gösteremeyebilirler.²⁷ Diğer yandan bu öğrencilerin fakülteyi tercih sebeplerine baktığımızda daha çok istihdamda yaşanan kolaylığın ön plana çıktığı

²⁵ Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), "2018 Yükseköğretim Kurumları Sınavı Yerleştirme Sonuçları Üzerine Değerlendirme" (Erişim 3 Eylül 2019).

²⁶ İlahiyat fakültesini tercih eden öğrencilerin mezun oldukları lise türü ile ilgili müstakil bir çalışma olmamakla birlikte ilahiyat fakültesi öğrencileri üzerinde yapılmış farklı çalışmalarda "mezun olunan lise" bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Buradan hareketle ilahiyat fakültelerinde diğer lise türlerinden gelen öğrenci sayısının yıldan yıla arttığını ifade edebiliriz. Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Korkmaz, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/16 (2013), 7-40; Şükrü Keyifli, "Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Fakülte Tercihini Etkileyen Faktörler: DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/66 (2019), 1344-1358; M. Ali Kırmızı - Rıdvan Demir, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği", *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2018), 1-21.

²⁷ Serpil Akmeşe, *İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine Ait Tutumları ve Kaygıları Üzerine Bir İnceleme (Marmara Üniversitesi Örneği 2017-2018)*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 42; Yusuf Özcan - Asım Yapıcı, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2016), 137.

görülmüştür;²⁸ bu da öğrencilerin ilahiyat fakültelerinde verilen eğitiminden ziyade alınacak diplomaya odaklanmalarına sebep olmuştur.

Öğrenci profilindeki değişimin akademik başarı ile ilgili diğer bir yönü de mevcut fakültele giren öğrencilerin üniversiteye giriş sınavında gösterdikleri başarı oranlarının farklılaşmasıdır. İmam Hatip Liseleri için katsayı probleminin var olduğu 2010 öncesi dönemde, fakülte sayısı ve kontenjanlarının da az olmasından dolayı, ilahiyat fakültelerine giren öğrencilerin başarı sıralamaları oldukça yüksektir. Örneğin 2006 yılında herhangi bir ilahiyat fakültesini tercih etmek isteyen öğrenci, ilgili puan türünde en az yüzde beşin içerisinde girmesi, yani Türkiye sıralamasında en çok 4.000'lerde olması gerekiyordu.²⁹ 2010 yılına gelindiğinde bu rakam 40.000'lere kadar ilerlemiş;³⁰ 2020 yılına gelindiğinde ise devlet üniversitelerinde 280.000'i bulurken, vakıf üniversitelerinde ücretli okuyan öğrenciler için yaklaşık 600.000'e kadar çıkmıştır.³¹ 2020 yılında öğrencilerin yüksek din öğretimine kabul sıralamalarına bakıldığında 96 fakülteden devlet üniversiteleri içinde en yüksek puan ile öğrenci kabul eden Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin Arapça İlahiyat bölümünü kazanan öğrencilerin başarı sıralamaları 3000'lerde iken aynı fakültenin ikinci öğretim programında bu rakam, yaklaşık 22.000'e çıkmıştır. Ancak aynı yıl Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni kazanan bir öğrenci 282.000 olan başarı sıralaması ile fakülteye kayıt yaptırmaya hakkını elde etmiştir.³² Yani 120 soruda yaklaşık 30 net yapan öğrenci dahi bu fakültele girebilmiştir.³³

Öğrenci profilindeki değişimin bir diğer boyutu da öğrencilerin sahip oldukları, beslendikleri ideolojik zihniyettir. Özellikle 1997'den sonraki süreçte var olan dini yaşama dair birtakım kısıtlamaların ortadan kalkıp, devletin farklı dini yorumlara, mezheplere, anlayışlara alan açtığı bir ortamda selevi veya modernist dini görüşlerin daha görünür olduğu ve bunun ilahiyat fakültelerine yansımaları normaldir. Ancak burada önemli olan bu görüşlerin zenginlik olarak görülmesi ve ötekileştirilmemesidir. 2017 yılında Osmanoğlu tarafından yapılan bir araştırmada ilahiyat öğrencileri, karşılarındaki gibi düşünmediklerinden ötekileştirildiklerinden bahsetmişler; bu durumun öğrenciler arasında gruplaşmaya sebep olduğunu ifade etmişlerdir.³⁴ Yine ilahiyat fakültelerinde görev yapan öğretim elemanlarının görüşlerine yer veren bir araştırmada da ilahiyat fakültesinde profesör olarak görev yapan bir hoca öğrencilerin aşırı uç görüşlerine dikkat çekmiştir.³⁵

Sonuç olarak öğrenci kontenjanlarının artırılmasıyla yüksek din öğretimi veren fakültele gelen öğrenci profilinde de önemli ölçüde değişiklik olmuştur. Akademik başarı başta olmak üzere çalışma isteği, önceki öğrenmeleri, motivasyonu, zihniyeti, bilgi ve inanç bakımından beslendiği kaynaklar gibi birçok konuda sayısal artışla birlikte olumsuz değişimler yaşanmıştır.

3.1.2. FAKÜLTELERİN EĞİTİM-ÖĞRETİM SÜREÇLERİNDE KALİTENİN DÜŞMESİ

Kalite, bir ürün veya hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamıdır.³⁶ Eğitim kalitesi ise eğitime tabi tutulmuş kişilerin, kendi eğitimleri ile ilgili bilgi, beceri ve davranışlarıyla toplumun ihtiyaç ve isteklerine beklenen düzeyde

²⁸ İbrahim Turan - Bayramalı Nazıroğlu, "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: OMÜ İlahiyat Fakültesi Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (2015), 469.

²⁹ ÖSYM, "Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2006" (Erişim 5 Eylül 2019).

³⁰ ÖSYM, "Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2010".

³¹ ÖSYM, "Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2020".

³² Fakültelerin başarı sıralamaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. ÖSYM, "2020 Yükseköğretim Kurumları Sınavı-Yükseköğretim Kontenjanları Kılavuzu" (Erişim 2 Ocak 2021).

³³ YÖK, "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi".

³⁴ Cemil Osmanoğlu, "Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi ve Kurumsal Yabancılaşma: İlahiyat Fakültesi Örneği", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (2017), 240-242.

³⁵ Bayramalı Nazıroğlu, *Türkiye'de İlahiyat Eğitimi* (Ankara: STS Yayıncılık, 2016), 231.

³⁶ Fahri Kayadibi, "Eğitim Kalitesine Etki Eden Faktörler ve Kaliteli Eğitimin Üretime Katkısı" *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2001), 72.

ve derecede cevap verebilmeleri olgusudur.³⁷ Bu doğrultuda eğiten (hoca), eğitilen (öğrenci) ve gereken beceri ve davranışları kazandırmak için yapılan her türlü eğitim-öğretim faaliyeti kalitenin sağlanmasında önemli rol oynar. İlahiyat fakültelerinde yapılan eğitimin kalitesinden bahsedildiğinde de öğrenci-hoca-eğitim-öğretim faaliyetlerinin kalitesini ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Ancak öğrenci profilinin değişmesi konusuna daha önce değinildiği, hocaların kalitesi ve verimliliği konusuna da “Fakülte Sayısının Artmasıyla Ortaya Çıkan Problemler” başlığı altında yer verileceği için burada yalnızca eğitim-öğretim faaliyetlerinden bahsedilecektir.

İlahiyat fakülteleri, üniversite içerisinde yer alan kurumlardır. Dolayısıyla evrensel ölçekte bilim üretilmesi amaçlanan üniversitenin bir birimi olarak, bilimsel zihniyeti ve eleştirel düşüncüyü geliştirmeye, din alanında bilimsel bilgi üretmeye çalışması beklenmektedir. Yani bu fakültelerin görevi, Müslümanların meydana getirdikleri bilgi değeri taşıyan her türlü veriyi anlamak, açıklamak, eleştiri süzgecinden geçirerek, bilim için, insanlığın geleceği için yararlanılabilir hale getirmektir.³⁸ İlahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilere klasik metinleri okuyup anlayabilme, anladıklarını tarihi ve fikri bakımdan doğru bağlamda yerleştirebilme, bu metinler ve fikirlerle kendisi ve dış dünya arasında bağ kurabilme becerisi kazandırılmalı; bu öğrencilerin mevcut din alanının problemlerine çözümler üreten ve geleneksel eğitim anlayışını revize etmenin ötesinde yaratıcı bir eğitim anlayışına sahip bireyler olması yönünde eğitim verilmelidir.³⁹

Fakültelerin bugünkü durumlarına baktığımızda ise, yukarıda bahsettiğimiz bu anlam ve amaçtan uzak kalarak, daha çok ezberci mantıkla günümüz problemlerine çözüm üretmek konusunda yetersiz bir mezun yetiştirmesi kuvvetle muhtemel gözükmektedir. Öğrenci sayısının çok olması üniversite eğitimine verilmesi gereken önemi azaltmakta ve ilahiyat fakültelerinin “İmam Hatip Meslek Yüksekokulu” gibi işlev görmesini sağlamaktadır.⁴⁰ Öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif olarak katılmaması ve derslerin birçoğunun takrir odaklı geçmesi, öğretim araç ve gereçlerinden yeterince ve doğru şekilde yararlanılmaması istenen başarının elde edilememesinde başlıca sebeplerdendir.

Öğrencilerin öğrenme yeteneğindeki güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmayı hedeflemek; öğrencilerin öğrenme sürecindeki gelişiminin takip edilmesine yardım etmek; öğrenilenlerin değerlendirilmesinin yapılmasına olanak sağlamak; öğrencilerin verilen kurumsal standartlara dayalı olarak çeşitli öğrenme gruplarına yerleştirilmesine katkı sunmak amacıyla yapılan ölçme ve değerlendirme faaliyetlerinin de öğrenci kontenjanlarının artmasıyla birlikte büyük oranda anlamını kaybettiğini ifade edebiliriz. Çünkü öğrenci sayısı arttıkça öğretim elemanları çoktan seçmeli testler ile sınav yapmaya başlamışlardır. Elbette çoktan seçmeli testler de bir değerlendirme aracıdır; ancak bu tüm dersler için ideal bir değerlendirme sistemi olmadığı gibi özellikle yüksek din öğretimi alanında kullanılmasının uygun olmadığı dersler mevcuttur. Diğer yandan çoktan seçmeli değerlendirme yönteminin her ders için uygulanması, öğrencileri sadece test mantığıyla derslere çalışmaya yönlendirmekte ve zaten çok fazla gelişmemiş olan yazı yazma konusundaki yeteneklerini de tamamen kaybetmelerine sebep olmaktadır.⁴¹

Çoktan seçmeli testlerle ilgili bir diğer problem de kopya meselesidir. Öğrencinin bir başkasından yardım alarak veya herhangi bir kaynağa başvurarak kopya çekebileceği en uygun sınavlar çoktan seçmeli olarak yapılan sınavlardır. İlahiyat fakültelerinde öğrenci sayısının artmasıyla birlikte

³⁷ Kayadibi, “Eğitim Kalitesine Etki Eden Faktörler ve Kaliteli Eğitimin Üretime Katkısı”, 73.

³⁸ Recai Doğan, “İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Anlayışı”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümleri*, ed. Süleyman Akyürek, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 362-363.

³⁹ Doğan, “İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Anlayışı”, 368-369.

⁴⁰ Asım Yapıcı, “Müzakereler”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümleri*, ed. Süleyman Akyürek, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 373.

⁴¹ Mustafa Köylü, “Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi: Nicelik mi Nitelik mi?”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013), 31.

öğrenci profilindeki değişim kopya sorununa da yansımış, yapılan bir araştırmada ilahiyat öğrencilerinin yüzde 89 gibi bir oranda, en az bir kere kopya çektiğini göstermiştir.⁴²

Öğrencilerin sayısının artmasına bağlı olarak ortaya çıkan bir diğer sorun ise, öğrenci ile hoca ilişkisinin giderek azalmasıdır. Sınıfların kalabalık olmasından dolayı öğrenciyi bireysel olarak tanıma imkanını bulamayan hocalar, ders yoğunluklarından dolayı da öğrenci ile ders dışı herhangi bir faaliyet için zaman bulamamaktadır. Dolayısıyla her ne kadar örgün bir öğretimden bahsetsek de bu açıdan bakıldığında öğretimin çevrimiçi olarak izlenen dersten çok da farkı kalmamaktadır.

3.1.3. MEZUNLARIN İSTİHDAMI PROBLEMİ

Araştırmamız kapsamında incelediğimiz zaman aralığına baktığımızda istihdam konusu her zaman yüksek din öğretiminin önemli konularından olmuştur. 28 Şubat süreci sonrasında fakültelerin kontenjanlarına bağlı olarak mezun sayıları az olduğu halde, hem diğer branşlara oranla ilahiyat alanından daha az atama yapılmış hem de baraj puan şartı getirilmiştir.⁴³ Öğrencilerin bir kısmı fakülteden mezun oldukları halde herhangi bir devlet kurumuna atanmak için yıllarca beklemek zorunda kalmıştır.

İlerleyen yıllarda ilahiyat fakültesi mezunlarının atanmaları için verilen bu kontenjan yıldan yıla artış göstermiş, bazı dönemlerde neredeyse mezun olan öğrencilerin tamamına yakını atanmış; üstelik atama puanı da oldukça düşmüştür.⁴⁴ Aynı yıllarda fakülte kontenjanlarında yaşanan artış, istihdam alanlarının geniş olmasının da etkisiyle talep görmüş ve birçok öğrenci istihdam sebebiyle bu fakülteye yerleşmiştir.

Bugün gelinen noktada ise istihdam konusu çok daha farklılaşmıştır. Aslında ilahiyat fakültesi mezunlarına öğretmen atamalarında veya Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde yapılacak herhangi bir atamada verilen kontenjanlar oldukça fazladır.⁴⁵ Ancak ilahiyat fakültesinden mezun olmuş ve atama bekleyen öğrencilerin sayısı yıldan yıla artmakta ve personel alımlarında sayı ne kadar fazla olursa olsun mezunları istihdam etmek noktasında yetersiz kalmaktadır.

3.2. FAKÜLTE SAYISININ ARTMASIYLA ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER

2010 sonrası yüksek din öğretiminde ortaya çıkan problemlerin bir diğer kaynağı yüksek din öğretimi yapan fakültelerin sayısının hızlı bir şekilde artması olmuştur. Öyle ki 2010 yılında yüksek din öğretimi alanında 25 fakülte sayısı öğrenci kabul ederken, bu sayı 2020 yılı itibarıyla 96'ya çıkmıştır. Ancak bir fakültenin sahip olması gereken asgari şartlar düşünüldüğünde bu kadar kısa sürede tüm fakültelerde şartların sağlanamayacağı açıktır. Nitekim yeni açılan fakültelerin bazılarının müstakil bir binası ve yeteri kadar öğretim elemanı bulunmamaktadır. Diğer yandan bu fakültelerin ait oldukları üniversitelerden bazıları da fiziki, sosyal ve bilimsel açıdan yükseköğretim için gerekli imkanları sunmak konusunda yetersiz kalabilmektedir. Gerek fakülteler gerekse üniversiteler henüz eğitim-öğretim faaliyetleri için hazır olmadığı halde öğrenci kabul etmiş ve bir yandan eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmeye diğer yandan kurumsallaşmasını tamamlamaya çalışmıştır.

Yüksek din öğretimi kurumlarında yaşanan bu artış, fakültelerin isimlerine de yansımış; "İlahiyat Fakültesi" isminin yanında "Dini İlimler Fakültesi", "İslami İlimler Fakültesi" gibi farklı isimlerde

⁴² Şuayip Özdemir - Tuncay Karateke, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kopya Çekme Davranışları -Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/2 (2017), 166.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için bk. Yeni Şafak, "25 Bin Yeni Öğretmen" (Erişim 24 Eylül 2019).

⁴⁴ Örneğin 2012 yılında öğretmen olarak atanabilmek için gerekli KPPS puanı 55'e düşmüştür. Ayrıntılı bilgi için bk. Memurlar.net, "40 bin öğretmen ataması sonucu oluşan minimum puanlar" (Erişim 24 Eylül 2019).

⁴⁵ Yıllara Göre DKAB öğretmenliği için ayrılan kontenjanlar için bk. Mebpersonel.com, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliğinde Yıllara Göre Atama Sayıları" (Erişim 24 Eylül 2019); 2018'de DİB tarafından alınmış personel kontenjanları bk. Diyanetsen.org, "9500 Sözleşmeli Personel Dağılımı Belli Oldu! Başvuruları Başladı" (Erişim 17 Eylül 2019).

fakülteler ortaya çıkmıştır. Ancak farklılık yalnızca isimle sınırlı kalmış, eğitim süreci ve istidam olanakları açısından bir farklılık ifade etmemiştir.

Yüksek din öğretimi yapılan fakülte sayısının artmasıyla birlikte ortaya çıkan bu problemler çalışmamızda üç başlık altında ele alınmıştır: Öğretim Elemanı Yetersizliği, Fiziki İmkan Yetersizliği, İsim Farklılığı.

3.2.1. ÖĞRETİM ELEMANI YETERSİZLİĞİ

Öğretim elemanı, eğitim-öğretim faaliyetlerinde kaliteyi etkileyen en önemli sacayaklarından biridir. Ancak yeni açılan yüksek din öğretimi kurumlarına baktığımızda yeteri kadar öğretim elemanının olmaması ilk göze çarpan durumdur. Son yıllarda ÖSYM tarafından yayınlanan yükseköğretim programlarını ve kontenjanlarını içeren kılavuzlarda fakültelerin sahip olduğu öğretim üyelerine dair sayısal bilgiler yer almaktadır.⁴⁶ Yine YÖK'ün bu konu ile ilgili istatistikleri bağlamında yüksek din öğretimi kurumlarının kadrolarında bulunan profesör, doçent ve doktor öğretim üyesi sayıları Tablo 3'te ayrıntılı olarak verilmiştir.⁴⁷

Tablo 3: Türkiye'deki Yüksek Din Öğretimi Kurumlarının Öğretim Üyesi Sayıları

	Yüksek Din Öğretimi Kurumu	Profesör	Doçent	Dr. Öğretim Üyesi
1	Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	2	3	13
2	Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	2	14
3	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	2	18
4	Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	7	7	15
5	Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	1	16
6	Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2	5	13
7	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Polatlı İlahiyat Fakültesi)	4	12	13
8	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	11	4	20
9	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	62	12	19
10	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	16	9	18
11	Ardahan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	1	1	8
12	Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	-	3	11
13	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	35	13	15
14	Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	1	4	11
15	Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	1	2	15
16	Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	2	2	16

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. ÖSYM, "Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2020".

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. YÖK, "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi".

2010-2020 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ

17	Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	1	3	19
18	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	2	5	7
19	Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	4	4	18
20	Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	2	1	11
21	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	1	10	20
22	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2	-	7
23	Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	36	12	21
24	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	8	3	26
25	Çankırı Karatekin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	1	9
26	Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	12	6	11
27	Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	11	9	17
28	Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	14	7	114
29	Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	3	2	12
30	Ege Üniversitesi Birgivi İslami İlimler Fakültesi	2	1	4
31	Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	28	13	10
32	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	9	3	23
33	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	9	4	13
34	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	2	2	11
35	Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	8	3	23
36	Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	-	8
37	Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	4	3	17
38	Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	2	3	11
39	Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2	5	10
40	Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	4	1	17
41	Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	10	7	15
42	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	-	1	9
43	Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	21	3	17
44	Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2	4	16
45	İbn Haldun Üniversitesi (İslami İlimler Fakültesi)	4	7	11
46	İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	14	10	21

47	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	6	2	7
48	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	7	7	11
49	İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	38	21	29
50	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	4	11	19
51	Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	1	3	10
52	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	13	11	17
53	Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2	9	20
54	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	2	12
55	Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	3	4	19
35 6	Kayseri Üniversitesi Develi İslami İlimler Fakültesi	-	3	7
57	Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	2	4	11
58	Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2	1	12
59	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	3	9
60	Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	3	-	15
61	Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	1	4	16
62	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	1	4	10
63	Manisa Celâl Bayar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2	2	5
64	Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	2	9	13
65	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	52	25	28
66	Mersin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	4	7
67	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	4	4
68	Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	2	20
69	Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	43	8	22
70	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2	4	13
71	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	-	-	9
72	Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	24	14	17
73	Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	3	3	8
74	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	1	-	14
75	Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	-	6	18
76	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	10	9	21

2010-2020 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ

77	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	15	12	27
78	Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	8	9	11
79	Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	3	5	18
80	Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	-	3	10
81	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	20	12	16
82	Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	26	7	13
83	Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	5	8	19
84	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	-	1	17
85	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	-	12	23
86	Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	1	4	25
87	Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	1	7	11
88	Uşak Üniversitesi (Devlet Üniversitesi) İslami İlimler Fakültesi	6	-	19
89	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	8	8	16
90	Yalova Üniversitesi (Devlet Üniversitesi) İslami İlimler Fakültesi	7	8	28
91	Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2	6	11
92	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	1	2	10
Toplam Kontenjan		690	498	1460

Tablo 3 incelendiğinde 16 fakültede profesör; 5 fakültede doçent; 2 fakültede hem profesör hem de doçent unvanına sahip öğretim üyesi bulunmamaktadır. Geriye kalan 62 fakültenin öğretim üyelerine bakıldığında ise yaklaşık 25 tanesinin, yüksek din öğretiminin anabilim dallarını düşündüğümüzde, her anabilim dalına ait en az bir öğretim elemanına sahip olması mümkün gözükmemektedir. Böyle bir durumda eğitim-öğretimin en önemli öğelerinden biri olan öğretici konusunda yetersizliği olan fakültelerde eğitimin kalitesi de olumsuz etkilenecektir.

Öğretim elemanı fazla olan fakültelerdeki öğretim elemanı yetersizliği problemi ise öğrenci kontenjanının fazlalığından kaynaklanmaktadır. Bu fakültelerde öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı 60'ı bulmakta; hatta bu sayıya Ankara, İstanbul, İzmir, Erzurum, Samsun gibi İLİTAM (İlahiyat Lisans Tamamlama) programı bulunan fakültelerde örgün öğrencilere ek olarak uzaktan eğitim öğrencilerini de eklediğimizde 100'ü geçmektedir.

Buraya kadar öğretim elemanlarının yetersizliğini daha çok nicelik anlamında ele aldık. Aslında olayın bir de nitelik boyutu bulunmaktadır. Yeni açılan fakülteler ve artan kontenjanlarla birlikte ortaya çıkan öğretim elemanı ihtiyacı, ilahiyat bilimlerinin herhangi birinde doktorasını tamamlamış birçok kişinin akademik kadrolara yerleşebilmesine imkan sağlamış; bu konuda bireyin yeterliliğine, donanımına ve becerilerine hiç bakılmamıştır. Yıllar önce doktora yapmış ve uzun süre akademiden uzak kalmış kişiler bile önlerine çıkan bu istihdam fırsatını değerlendirmişlerdir. Hem sayılarının yetersiz olması hem de bazılarının üniversitede öğretim faaliyetlerini yürütebilecek yeterliliğe sahip olmaması, yüksek din öğretiminde istenen kaliteye ulaşılamamasında en önemli sebeplerden biridir.

Öğretim elemanlarının niteliksel yeterliliğinin başka bir boyutu da akademisyenlik ve öğretmenliğin farklılaştığı noktadır. Bugün mevcut birçok fakültede yaşanan öğrenci yoğunluğu sebebiyle öğretim elemanları, sürekli olarak derslere girmekte ve kendi akademik faaliyetlerine yeteri kadar zaman ayıramamaktadır.

Öğretim elemanlarının niteliği üzerine yaptığı bir çalışmada Köylü, nitelikli bir öğretim üyesinin yolunun kaliteli bir lisansüstü eğitiminden geçtiğini Batı'dan örneklerle açıklamış ve öğrencinin gerek yüksek lisans gerekse doktora sürecinde alanıyla ilgili yüklü bir okuma yaparak, makale ve özetler hazırlaması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁸ Yine lisansüstü eğitimini bitirip öğretim üyesi olduktan sonra da akademik çalışmalarına devam etmesi gerektiği için haftalık ders yükünün hafifletilmesi ve alanıyla ilgili bilgi üretmesi, araştırma yapması, makale ve kitap yazmasına imkan tanınmasının zorunluluğunu vurgulamıştır.⁴⁹

Yüksek din öğretiminde öğrenci kontenjanlarının hızla artırılması ve fakülte sayısının çoğaltılmasıyla birlikte doğal olarak öğretim elemanı ihtiyacı artmış ve bu ihtiyaç bir şekilde giderilmeye çalışılmıştır. Ancak nitelikli eğitim-öğretim yalnız nitelikli öğretim elemanlarıyla mümkündür. Eğer amaç, gelişen ve değişen dünyada çağın insanlarına hitap edebilecek ve yeni dünya düzenine ayak uydurabilecek bir İlahiyatçı yetiştirmek ise öncelikle öğretim elemanlarının yeterli ve kaliteli eğitim alan kişiler olmasına özen gösterilmelidir.

3.2.2. FİZİKİ İMKAN YETERSİZLİĞİ

Ülkemizde üniversitelerin eğitim-öğretim olanakları, araştırma-geliştirme, iletişim ve bilişim imkanları, fiziki ve sosyal şartları birbirinden farklılık göstermektedir.⁵⁰ Özellikle 2006-2008 yılları arasında AK Parti hükümetinin “üniversitesiz il kalmayacak” politikasıyla birlikte üniversite için gerekli altyapı konusunda yetersiz kalan birçok vilayete yeni üniversite kurulmuştur.⁵¹ Elbette üniversitelerin ilk kurulduklarında fiziki imkanlarının veya akademik donanımlarının eksiksiz olması beklenmemelidir. Bu, zaman isteyen bir süreçtir. Ancak böyle bir üniversitenin henüz eksikliklerini gidermemesine rağmen öğrenci olarak eğitim-öğretime başlaması da doğru değildir. Oysa yeni kurulan bir üniversitede eksiklerin başında gelen fiziki imkanlardan yoksunluk bile öğrencilerin olumlu bir üniversite deneyimi yaşamalarını ve iyi olma hallerinin sağlanmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer yandan fakülte, kampüs ve üniversitenin fiziki büyüklüğü ve kapasitesi, kampüs içindeki sosyal imkanların veya bölüm ile ilgili araç-gereç yeterli olması gibi hususlar, burada öğrenim gören öğrencilerin iletişimini geliştirerek, öğrencinin hem öğrenim gördüğü alanda kendini geliştirmesini hem de birtakım etkinliklerin içerisinde yer almasını sağlamaktadır.⁵²

Bugün ülkemizdeki yüksek din öğretimi yapan fakültelerin büyük çoğunluğu yeni kurulan üniversitelerin bünyesinde. Öğrenci almaya başladıklarında diğer fiziki ve sosyal imkanlar bir yana müstakil bir binaya bile sahip olmayan bu fakülteler geçen sürede hem eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmeye çalışmış hem de eksiklerini tamamlama gayretine düşmüştür.⁵³ Dolayısıyla bu fakültelerde okuyan öğrenciler, üniversitenin kendisine sağlaması gereken imkanlardan mahrum kalarak eğitim almıştır.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Köylü, “Öğretim Elemanlarının Niteliği”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümleri*, ed. Süleyman Akyürek, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 312-324.

⁴⁹ Köylü, “Öğretim Elemanlarının Niteliği”, 320.

⁵⁰ Emine Pınar Altıntaş, *Yükseköğretim Sisteminde Hizmet Kalitesi ve Öğrenci Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, (2014), 15.

⁵¹ Bekir S. Gür - Murat Özoğlu, “Türkiye’de Yükseköğretim Politikaları: Erişim, Kalite ve Yönetim, *Türkiye’de Eğitim Politikaları* ed. Arife Gümüş (Ankara: Nobel Yayınları, 2015), 307.

⁵² Dilek Altaş, “Üniversite Öğrencileri Memnuniyet Araştırması”, *Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21/1 (2006), 439.

⁵³ Yeni kurulan üniversitelerin yeterlilikleri ile ilgili bk. Didem Doğan, “Yeni Kurulan Üniversitelerin Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi* 3/2 (2013) 114.

Yine ilahiyat gibi geniş alana sahip bir fakültenin kendisine ait, en azından alanın temel kaynaklarının olduğu bir kütüphanesinin olması öğrencinin bu kaynaklardan ihtiyaç duyduğu anda faydalanabilmesi için önemlidir. Ancak yeni kurulan üniversitelerde yer alan fakültelerde, fakülte bünyesinde bir kütüphane olmadığı gibi üniversite kütüphanesi de oldukça sınırlıdır.⁵⁴

3.2.3. İSİM FARKLILIĞI

1982 yılında YÖK tarafından alınan bir kararla o dönemde Türkiye'de bulunan yüksek din öğretimi kurumları olan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi ve çeşitli illerde bulunan Yüksek İslam Enstitüleri arasında birlik sağlanması amacıyla hepsi ilahiyat fakültelerine dönüştürülmüş ve yüksek din öğretimindeki bu çeşitliliğe son verilmiştir.⁵⁵ Uzun bir süre yalnızca ilahiyat fakültesi adı altında yürütülen yüksek din öğretimi, ilk örnekleri 2011 yılında açılan İslami İlimler Fakültelerinden sonra isimlendirme açısından çeşitlilik yaşamıştır.⁵⁶ Hatta bu yeni isimlendirme çalışmaları sırasında mevcut ilahiyat fakültelerinin isimlerinin de İslami ilimler fakültesi olarak değiştirilmesine teşebbüs edilmiş, ancak 2013 yılındaki bu baskın girişim, tam anlamıyla başarılı olamasa da ondan sonra açılan yeni fakültelere sadece İslami ilimler isminin verilmesi sürecini başlatmıştır.⁵⁷

2020 itibarıyla öğrenci kabul eden fakültelerin 61'i ilahiyat fakültesi, 35'i İslami ilimler fakültesi adı altında eğitim-öğretim vermektedir. Ancak fakültelerin adlarında olan bu çeşitlilik ne öğretim programlarında ne de mezun verdikleri öğrencilerin istihdam alanlarında bir farklılık oluşturmamaktadır. Yani bu fakültelerin isimleri farklı olsa da hizmet ettikleri amaç ve yaptıkları eğitim-öğretim faaliyetleri büyük oranda aynıdır. Kısaca isimlerdeki çeşitlilik yüksek din öğretimi açısından anlamlı bir farklılık ifade etmemektedir.

4. SONUÇ

1982 yılında yüksek din öğretimi kurumlarında "İlahiyat Fakültesi"ne dönüşümle yüksek din öğretimi kurumları arasında birlik sağlanmıştır. Bu ilahiyat fakültelerinde 1990'ların sonlarına kadar çeşitli yönlerden ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak 1997'de yaşanan 28 Şubat postmodern darbesi ve sonrasında ortaya çıkan birtakım uygulamalar din eğitimi ve öğretiminin her kademesini ve türünü etkilediği gibi yüksek din öğretimini de etkilemiştir. Bu süreçte bazı kısıtlama ve sınırlandırmalara maruz kalan ilahiyat fakülteleri, bu kısıtlama ve sınırlandırmalardan hareketle ortaya çıkan çeşitli sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Başörtüsü, kontenjanların azaltılması, mezunların istihdamı ve elbette katsayı bu sorunlardan bazılarıdır. 2002 sonrası değişen siyasi ortamla birlikte dine ve din eğitimine bakış açısı da değişmiş ve bu sorunların ortadan kaldırılması için çeşitli adımlar atılmıştır. Ancak bu süreçte de yüksek din öğretimine yapılan ideolojik müdahaleler son bulmamış; 1997 sonrasındaki sürecin tam tersi bir politika izlenmiştir.

Bugün gelinen noktada yüksek din öğretiminin mücadele etmek zorunda kaldığı problemler, 2010 yılından önce ortaya çıkan problemlerden daha farklı bir yöne evrilmiştir. Özellikle yaşanan hızlı sayısal değişim yüksek din öğretimini için yeni sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu niceliksel artışın beraberinde niteliksel artışı getirmediği açıktır ve niceliksel artış ile birlikte nitelik artış da isteniyorsa buna dair birtakım önlemlerin alınması zorunluluktur. Bu doğrultuda Türkiye'de yüksek din öğretiminde yaşanan sayısal değişimlerin ortaya çıkardığı sorunlara çözüm

⁵⁴ Doğan, "Yeni Kurulan Üniversitelerin Sorunları ve Çözüm Önerileri", 113.

⁵⁵ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 432-433.

⁵⁶ İslami ilimler fakültelerinin açılış tarihleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. YÖK, "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi" (Erişim 28 Eylül 2019).

⁵⁷ Bayramali Nazıroğlu, "İlahiyatın Temel Sorun Alanları", *Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi- Kurumsallaşma-Sorunlar-Beklentiler*, ed. İbrahim Turan- Faruk Sançar (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2019), 144-145.

olabileceğini düşündüğümüz bazı önerilerin dile getirilmesi yerinde olacaktır. Bu öneriler şunlardır:

- 1) Son dönemde fakülte sayısının ve bu fakülteleere tanınan kontenjanların artması istihdam sorunundan, fakültenin fiziki şartlarına, öğretim elemanı yetersizliğine kadar birçok sorunu ortaya çıkarmıştır. Fakültelerin olanakları, akademik alt yapıları ve mezunların istihdam politikaları göz önüne alınarak kontenjanlar yeniden düzenlenmeli ve istenen kalitenin yakalanması adına ikinci öğretim programlarına da öğrenci alımı durdurulmalıdır.
- 2) Yine kontenjanların artması ile birlikte yüksek din öğretimi kurumlarına gelen öğrencilerin akademik başarı oranları değişmiş, bu da öğrencilerin niteliklerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu sebeple tıp, hukuk, eğitim gibi alanlarda olduğu gibi yüksek din öğretimi alanında da öğrencilerin kabulünde bir alt baraj getirilmelidir. Yani üniversiteye giriş sınavı sonucunda belli bir başarı sıralamasına sahip olamayan öğrencilerin bu fakülteleri tercih etmelerinin önüne geçilmelidir.
- 3) Yüksek din öğretimi kurumları arasında pratikte bir şey ifade etmediği halde var olan isim farklılığına son verilmeli, bu fakültelerin hepsi daha önce olduğu gibi tekrar "İlahiyat Fakültesi" adı altında toplanmalıdır.

5. KAYNAKÇA

Kuru, Ahmet. *Pasif ve Dışlayıcı Laiklik- ABD, Fransa ve Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

Altaş, Dilek. "Üniversite Öğrencileri Memnuniyet Araştırması". *Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21/1 (2006), 439-458.

Altıntaş, Emine Pınar. *Yükseköğretim Sisteminde Hizmet Kalitesi ve Öğrenci Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretimi". *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan- Remziye Ege. 215-232. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.

Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlke Yayınları, 2012.

Diyanetsen.org. "9500 Sözleşmeli Personel Dağılımı Belli Oldu! Başvuruları Başladı". Erişim 17 Eylül 2019. <http://www.diyansen.org.tr/9500-sozlesmeli-personel-dagilimi-belli-oldu-basvurulari-basladi>

Doğan, Didem. "Yeni Kurulan Üniversitelerin Sorunları ve Çözüm Önerileri". *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi* 3/2 (2013), 108-116.

Doğan, Recai, "İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Anlayışı". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümleri*. ed. Süleyman Akyürek. 351-370. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.

Ev, Halit. "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü- Nurullah Altaş. 251-287. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık, 2012.

Gümüş, Arife. "Siyasal Bir Kurgu Olarak Türkiye'de Eğitim Politikaları". *Türkiye'de Eğitim Politikaları*. ed. Arife Gümüş. 1-14. Ankara: Nobel Yayınları, 2015.

Günay, Durmuş - Günay, Aslı. "1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi / Journal of Higher Education and Science* 1/1 (2011), 1-22.

Gür, Bekir S. - Özoğlu, Murat. "Türkiye'de Yükseköğretim Politikaları: Erişim, Kalite ve Yönetim, Türkiye'de Eğitim Politikaları". ed. Arife Gümüş. 299-322. Ankara: Nobel Yayınları, 2015.

Kayadibi, Fahri. "Eğitim Kalitesine Etki Eden Faktörler ve Kaliteli Eğitimin Üretime Katkısı". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2001), 71-94.

Keyifli, Şükrü. "Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Fakülte Tercihini Etkileyen Faktörler: DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/66 (2019), 1344-1358.

Kirman, M. Ali- Demir, Rıdvan. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği". *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2018), 1-21.

Korkmaz, Mehmet. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/16 (2013), 7-40.

Köylü, Mustafa. "Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi: Nicelik mi Nitelik mi?". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013), 21-44.

Köylü, Mustafa. “Öğretim Elemanlarının Niteliği”. *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümleri*. ed. Süleyman Akyürek. 312-324. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.

Mebpersonel.com. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliğinde Yıllara Göre Atama Sayıları”. Erişim 24 Eylül 2019. <http://www.mebpersonel.com/ogretmen-atamalari/din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi-ogretmenliginde-yillara-gore-atama-sayilari-h224530.html>

Memurlar.net. “40 Bin Öğretmen Ataması Sonucu Oluşan Minimum Puanlar”. Erişim 24 Eylül 2019. <https://www.memurlar.net/haber/282703/40-bin-ogretmen-atamasi-sonucu-olusan-minimum-puanlar.html>

Nazıroğlu, Bayramali. *Türkiye’de İlahiyat Eğitimi*. Ankara: STS Yayıncılık, 2016.

Nazıroğlu, Bayramali. “İlahiyatın Temel Sorun Alanları”. *Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi-Kurumsallaşma-Sorunlar-Beklentiler*. ed. İbrahim Turan- Faruk Sancar. 141-152. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2019.

Osmanoğlu, Cemil. “Türkiye’de Yüksek Din Eğitimi ve Kurumsal Yabancılaşma: İlahiyat Fakültesi Örneği”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2* (2017), 197-262.

Öcal, Mustafa. “İmam- Hatip Liselerinde Din Eğitimi”. *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü vd. 209-250. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık, 2012.

Öcal, Mustafa. *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2015.

ÖSYM, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi. “Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2005”. Erişim 19 Eylül 2019. <https://www.osym.gov.tr/TR,1647/2005-osys-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>

ÖSYM, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi. “Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2006”. Erişim 5 Eylül 2019. https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/arsiv/2006_YERLESTIRME_KLVZ/6_TABLO4_.pdf

ÖSYM, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi. “Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2010”. Erişim 19 Eylül 2019. https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2010/OSYS/Kilavuzlar/TercihKilavuzu/2010_OSYS_Tablo4.pdf

ÖSYM, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi. “Tablo 4 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları-2020”. Erişim 30 Aralık 2020. http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2020/YKS/tablo4_13082020.xls

ÖSYM, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi. “2020 Yükseköğretim Kurumları Sınavı-Yükseköğretim Kontenjanları Kılavuzu”. Erişim 2 Ocak 2021. <https://www.osym.gov.tr/TR,19431/2020-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>

Özcan, Yusuf - Yapıcı, Asım. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16/2* (2016), 113-142.

Özdemir, Şuayip - Karateke, Tuncay. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kopya Çekme Davranışları -Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi 17/2* (2017), 151-169.

Öztürk, Mustafa. “İlahiyat’ın Adı ve Amaçları”. *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümleri*. ed. Süleyman Akyürek. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.

Resmi Gazete. “Bazı Yükseköğretim Kurumlarına Bağlı Olarak Enstitü, Fakülte ve Yüksekokul Kurulması, Kapatılması ve Adlarının Değiştirilmesi Hakkında Karar (Karar Sayısı: 1157)”. Erişim 15 Eylül 2019. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/06/20190625.pdf>

Resmi Gazete. “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”. Erişim 15 Eylül 2019. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150423-2.htm>

Serpil Akmeşe, *İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine Ait Tutumları ve Kaygıları Üzerine Bir İnceleme (Marmara Üniversitesi Örneği 2017-2018)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

SETA, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. “2018 Yükseköğretim Kurumları Sınavı Yerleştirme Sonuçları Üzerine Değerlendirme”. Erişim 3 Eylül 2019. <https://setav.org/assets/uploads/2018/09/P211-YKS-EgitimVeSosyal.pdf>

Şahin Kızılabdullah, “Dün, Bugün ve Gelecek Üçgeninde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Programları”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplu- Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/13 (Haziran 2016), 32.

Şenatalar, Burhan. “Siyasal Boyutuyla Eğitim Sorunları”. *Türkiye’de Siyasal Yaşam- Dün, Bugün, Yarın*, drl. Mehmet Kabasakal. 221-252. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.

Turan, İbrahim - Nazıroğlu, Bayramali. “İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri: OMÜ İlahiyat Fakültesi Örneği”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (2015), 466-478.

Yapıcı, Asım. “Müzakereler”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözümleri*. ed. Süleyman Akyürek. 371-374. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.

Yeni Şafak. “25 Bin Yeni Öğretmen”. Erişim 24 Eylül 2019. <https://www.yenisafak.com/arsiv/2000/agustos/28/g2.html>

YÖK, Yükseköğretim Kurulu. “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi”. Erişim 28 Aralık 2020. <https://istatistik.yok.gov.tr>

